

۱۶۰۰۷۱۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رشد فترزدا و نابرابری

نویسندگان:

دکتر محمد شریف کریمی

(استادیار، عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه رازی)

دکتر سهراب دل انگیزان

(دانشیار، عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه رازی)

الهام حشمتی دایاری

(کارشناس ارشد اقتصاد انرژی دانشگاه رازی)

سرشناسه

کریمی، محمد شریف؛ ۱۳۵۰: مؤلف.

عنوان و پدیدآور

رشد فقرزدا و نابرابری / مؤلفان: دکتر محمد شریف کریمی، دکتر سهراب

دل انگیزان، الهام حشمتی دیاری

مشخصات نشر

تهران؛ نورعلم.

مشخصات ظاهری

۱۹۳ ص.، جدول، نمودار.

شابک

۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۲۷۳-۴ :

وضعیت فهرست‌نویسی

بر اساس اطلاعات فیپا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).

موضوع

: رشد اقتصادی.

موضوع

: فقر - سیاست دولت.

موضوع

: رشد اقتصادی - توزیع درآمد.

شناسه افزوده

: کریمی، محمد شریف؛ ۱۳۵۰: مؤلف.

شناسه افزوده

: دل انگیزان، سهراب؛ ۱۳۴۷، مؤلف.

شناسه افزود

: حشمتی دیاری، الهام؛ ۱۳۷۱، مؤلف.

رده‌بندی کنگره

: ۱۳۹۷ ر۵ک / HD ۷۵

رده‌بندی دیویی

۳۳۸/۹

نشر نورعلم: تهران - خ - ب - خ - خیابان جابری (اردیبهشت) - پ ۱۴ - تلفن: ۶۶۴۰۵۸۹۴ و ۶۶۴۰۵۸۸۰
noreelm@yahoo.com ، ۰۹۱۲۳۳۳۴۲۲۹ فروشگاه در تهران: دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران

عنوان: رشد فقرزدا و نابرابری

مؤلفان: دکتر محمد شریف کریمی، دکتر سهراب دل انگیزان، الهام حشمتی دیاری

ناشر: نورعلم

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۲۷۳-۴

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

چاپ و صحافی: نصر

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

فروشگاه در تهران: دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران پایگاه اینترنتی: www.nooreelm.com

موبایل کار: در صورت عدم دسترسی به کتابهای این انتشارات، از طریق تماس با شماره زیر
۰۹۱۲۳۳۳۴۲۲۹ کتابها با پست به تمام نقاط ایران ارسال می شود.

فهرست مطالب

۱	 مقدمه
	فصل اول: مفهوم فقر
۵	 ۱-۱- مقدمه
۶	 ۱-۲- تعریف فقر
۷	 ۱-۲-۱- تعریف مبتنی بر منابع و نیازها
۱۰	 ۱-۲-۲- تعریف راوالیون
۱۰	 ۱-۲-۳- تعریف تانسند
۱۰	 ۱-۲-۴- تعریف فقر با استفاده از شاخصهای اجتماعی
۱۱	 ۱-۲-۵- تعریف سبک زندگی
۱۱	 ۱-۲-۶- تعریف بانک توسعه آسیا
۱۲	 ۱-۲-۷- تعریف بوت و رماناری
۱۳	 ۱-۲-۸- تعریف آدام اسمیت
۱۳	 ۱-۲-۹- تعریف مؤسسه استاندارد برای ردی کانادا
۱۳	 ۱-۲-۱۰- تعریف بانک جهانی
۱۴	 ۱-۳- مفهوم خط فقر
۱۵	 ۱-۳-۱- تعریف خط فقر مطلق
۱۵	 ۱-۳-۲- تعریف خط فقر نسبی
۱۷	 ۱-۴- روشهای مختلف برآورد خط فقر
۱۷	 ۱-۴-۱- رویکرد نیازهای اساسی (حداقل معاش)
۱۸	 ۱-۴-۱-۱- روش هزینه انرژی غذایی دریافتی (FEI)
۲۰	 ۱-۴-۱-۲- هزینه نیازهای اساسی (CBN)
۲۰	 ۱-۴-۱-۳- روش عدم کفایت مصرف (CI)
۲۱	 ۱-۴-۱-۴- روش استاندارد بودجه (BS)
۲۲	 ۱-۴-۲- رویکرد نسبت مواد غذایی
۲۲	 ۱-۴-۲-۱- تعیین خط فقر بر پایه روش وات
۲۲	 ۱-۴-۲-۲- تعیین خط فقر بر پایه معکوس ضریب انگل
۲۳	 ۱-۴-۲-۳- تعیین خط فقر بر پایه معکوس ضریب انگل فقرا
۲۳	 ۱-۴-۳- رویکرد مبتنی بر استفاده از میانگین و میانه توزیع درآمد جامعه
۲۵	 ۱-۵- فقر در مناطق شهری و فقر در مناطق روستایی

فصل دوم: مروری بر شاخص‌های فقر

۲۹	۱-۲- مقدمه
۲۹	۲-۲- اصول موضوعه شاخصهای فقر
۳۰	۱-۲-۲- اصل یکنواختی
۳۰	۲-۲-۲- اصل انتقال
۳۰	۳-۲-۲- اصل تجزیه‌پذیری
۳۰	۳-۲-۳- برقی شاخص‌های اندازه‌گیری فقر
۳۰	۳-۲-۴- شاخص فوستر، گریر و توربک
۳۱	۳-۲-۵- شاخص نسبت افراد فقیر یا سرشمار فقر
۳۲	۳-۳-۲- شاخص نسبت کاف درآمدی
۳۳	۴-۳-۲- شاخص منع شکاف درآمدی
۳۳	۵-۳-۲- شاخص هانت
۳۴	۶-۳-۲- شاخص فقر سن
۳۶	۷-۳-۲- شاخص SST
۳۷	۸-۳-۲- شاخص تاکایاما

فصل سوم: رشد اقتصادی

۳۹	۱-۳- مقدمه
۳۹	۲-۳- تعریف رشد اقتصادی
۴۰	۳-۳- عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی
۴۰	۱-۳-۳- عوامل کمی مؤثر بر رشد اقتصادی
۴۰	۱-۱-۳-۳- نیروی کار
۴۰	۲-۱-۳-۳- سرمایه
۴۰	۳-۱-۳-۳- سرمایه‌های بالاسری جامعه
۴۱	۴-۱-۳-۳- اکتشاف منابع
۴۱	۵-۱-۳-۳- احیای زمین
۴۱	۲-۳-۳- عوامل کیفی مؤثر بر رشد اقتصادی
۴۲	۱-۲-۳-۳- تغییر تکنولوژی
۴۲	۲-۲-۳-۳- صرفه‌جویی‌های حاصل از مقیاس
۴۲	۳-۲-۳-۳- سرمایه انسانی
۴۳	۴-۳- نظریه‌های رشد اقتصادی

- ۴۳..... نظریه آدام اسمیت ۱-۴-۳
- ۴۶..... مدل رشد اقتصادی آدام اسمیت ۲-۳-۳
- ۴۷..... نظریه ریکاردو ۲-۴-۳
- ۵۱..... نظریه هارود-دومار ۳-۴-۳
- ۵۲..... مدل رشد اقتصادی هارود-دومار ۱-۳-۴-۳
- ۵۴..... مدل رشد سولو بدون پیشرفت تکنولوژی ۴-۴-۳
- ۵۶..... مدل رشد سولو با پیشرفت تکنولوژی ۵-۴-۳
- ۵۷..... رشد متعادل اقتصادی ۶-۴-۳
- ۵۸..... رشد متعادل اقتصادی ۱-۶-۴-۳
- ۵۸..... ایرادات نظریه رشد متعادل اقتصادی ۲-۶-۴-۳
- ۵۹..... مدل رشد متعادل اقتصادی روزن اشتاین رودن ۳-۶-۴-۴
- ۶۱..... نظریه رشد با معادله اساسی ۷-۴-۳
- ۶۲..... نظریه هیرسمن ۱-۷-۴-۳
- ۶۲..... در مفاهیم رشد فقرزدا ۵-۳

فصل چهارم: مفهوم توزیع درآمد و شاخص‌های اندازه‌گیری آن

- ۶۶..... مقدمه ۱-۴
- ۶۷..... برخی از نظریات توزیع درآمد قبل از ۱۶۲۰ ۲-۴
- ۶۸..... نظریه کوزنتس ۳-۴
- ۷۰..... معیارهای اندازه‌گیری توزیع درآمد ۴-۴
- ۷۰..... توزیع درآمد بر مبنای درآمد شخصی ۱-۴-۴
- ۷۱..... توزیع درآمد بر مبنای عوامل تولید ۲-۴-۴
- ۷۲..... روش‌های اندازه‌گیری نابرابری ۵-۴
- ۷۳..... منحنی لورنز ۱-۵-۴
- ۷۳..... ضریب جینی ۲-۵-۴
- ۷۵..... محاسبه ضریب جینی ۱-۲-۵-۴
- ۷۶..... شاخص تیل ۳-۵-۴
- ۷۷..... شاخص آتکینسون ۴-۵-۴
- ۷۸..... ضریب هوور ۵-۵-۴
- ۷۸..... ضریب کولتر ۶-۵-۴

فصل پنجم: مثلث فقر، رشد و نابرابری

۸۰	۱-۵- مقدمه
۸۰	۲-۵- فقر، رشد و نابرابری
۸۳	۱-۲-۵- رشد، سپس توزیع
۸۴	۲-۲-۵- اول توزیع، سپس رشد
۸۴	۳-۲-۵- توزیع و رشد همزمان
۸۵	۳-۵- بررسی رابطه رشد اقتصادی با فقر و نابرابری
۹۸	۱-۳-۵- رشد سرریز
۹۸	۳-۵- رشد فقرزا
۹۹	۳-۳-۵- رشد حرزا

فصل ششم: رشد فقرزدا

۱۰۳	۱-۶- مقدمه
۱۰۳	۲-۶- شکل‌گیری مفهومی به ناه رشد فقرزدا
۱۰۵	۳-۶- تعریف رشد فقرزدا
۱۰۶	۱-۳-۶- تعریف رشد فقرزدای نسبی
۱۰۶	۱-۳-۶- تعریف رشد فقرزدای مطلق
۱۰۶	۴-۶- معیارهای اندازه‌گیری رشد فقرزدا
۱۰۷	۱-۴-۶- تعیین فقرزدایی با استفاده از مفهوم کشش
۱۰۷	۱-۴-۶- کشش کل
۱۰۸	۲-۴-۶- کشش درآمدی
۱۰۹	۳-۴-۶- کشش توزیعی
۱۱۲	۲-۴-۶- شاخص رشد فقرزدای PPGI
۱۱۳	۳-۴-۶- شاخص رشد فقرزدای PEGR
۱۱۹	۵-۶- چه چیز نرخ رشد را فقرزدا تر می‌سازد؟
۱۱۹	۱-۵-۶- نابرابری اولیه
۱۲۰	۲-۵-۶- تغییر توزیع درآمد
۱۲۲	۶-۶- عوامل مؤثر بر رشد فقرزدا
۱۲۳	۱-۶-۶- رشد بی‌رویه جمعیت
۱۲۴	۲-۶-۶- فقر اولیه
۱۲۵	۴-۶-۶- نابرابری اولیه

۱۳۵	۶-۶-۵- کشاورزی ضعیف
۱۳۶	۶-۶-۶- محدودیت نیروی انسانی ماهر
۱۳۷	۶-۶-۷- بیکاری
۱۳۷	۶-۶-۸- بهداشت و تغذیه
۱۳۸	۶-۶-۹- آموزش

فصل هفتم: مروری بر نتایج سیاست‌گذاری‌های رشد فقرزدا در برخی از کشورهای جهان

۱۳۱	۷-۱- مقدمه
۱۳۱	۷-۲- مطالعه توانی و همکاران
۱۳۱	۷-۲-۱- مطالعات موردی کشور کره
۱۳۳	۷-۲-۲- مطالعه موردی کشور تایلند
۱۳۵	۷-۲-۳- مطالعه موردی کشور ویتنام
۱۳۶	۷-۳- مطالعات ورمه
۱۳۸	۷-۳- مطالعه فوکا و همکاران
۱۳۹	۷-۳-۱- نتایج مطالعه فوکا و همکاران
۱۴۰	۷-۴- مطالعه کریمی و همکاران
۱۴۱	۷-۴-۱- روش تحقیق موردبررسی
۱۴۲	۷-۴-۲- برآورد مدل و یافته‌ها
۱۵۲	۷-۴-۳- شاخص رشد فقرزدای PPGI
۱۵۵	۷-۴-۴- بررسی شاخص ضریب جینی
	فصل هشتم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۵۸	۸-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۷۶	کتابنامه (فهرست منابع و مآخذ)

مقدمه

در این کتاب به بررسی سه مفهوم رشد اقتصادی، توزیع درآمد، فقر و همچنین ارتباط دوه‌دو و نیز ارتباط هر سه مقوله تحت عنوان مثلث فقر، رشد و توزیع درآمد پرداخته شده است. همچنین مروری بر مفهوم رشد فقرزدا شده و بر اساس مفاهیم به ارائه تعاریف مختلف رشد فقرزدا پرداخته شده و چند شاخص مهم رشد فقرزدا معرفی گردیده است.

در ابتدا بر اساس مفاهیم و تعاریف مختلف فقر، دسته‌بندی کاملی از روش‌های برآورد خط فقر (مطلق و نسبی) و نیز رویکردهای مختلف محاسبه خط فقر ارائه شده و هریک به تفصیل توضیح داده شد. سپس به مروری بر اصول موضوعه شاخص‌های فقر پرداخته شده و شاخص‌های فقر معرفی و ویژگی‌های آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل سوم تعاریف مختلف رشد ارائه شده و عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی (کمی و کیفی) بررسی شده‌اند. سپس نظریات مختلف رشد اقتصادی ارائه شده است. نظریه رشد آدام اسمیت به عنوان اولین نظریه رشد اقتصادی مطرح شده است و بر این اساس اجرای قوانین طبیعی مهم‌ترین وسیله تحقق رشد اقتصادی است. به این صورت که هر فردی بر اساس طبیعت فرد به دنبال نفع شخصی خود است و بین انبیا با مبادله، تجارت و تقسیم کار (مثال معروف سنجاق سازی) نظام اقتصادی به رشد می‌رسد.

برای صد و پنجاه سال، اقتصاددانان به تبع «ریکارد» بحث توزیع درآمد را در قالب توزیع تبعی درآمد بین سه طبقه مختلف اقتصادی-اجتماعی «مالک زمین»، «سرمایه‌داران» و «کارگران» در نظر می‌گرفتند. با شروع دهه ۱۹۶۰ و همچنین بر اساس نتایج حاصل از مطالعاتی که در ابتدای دهه ۱۹۷۰ حاصل شد، رویکرد جدید توجه به توزیع درآمد بین افراد (خانوارها) بر رویکرد قبلی آن برتری یافت و در انتهای دهه ۱۹۷۰ رشد اقتصاددانان دیگر مقایسه درآمد صاحبان عامل نیروی کار با صاحبان عامل سرمایه را کنار نهاده و به مقایسه درآمد خانوارهای فقیر با درآمد خانوارهای غیر فقیر پرداختند. کوزنتس بر مبنای مطالعاتی که از جوامع توسعه یافته به دست آورده، چنین بیان می‌دارد که در اوایل روند توسعه‌ی اقتصادی، نابرابری در توزیع درآمدها افزایش می‌یابد زیرا کارگران فاقد مهارت و تخصص بوده و سطح دستمزدها پایین خواهد بود. با روند توسعه‌ی اقتصادی نابرابری‌ها

تعدیل می‌گردد و توزیع به سمت عادلانه شدن میل می‌کند. به باور وی توزیع نابرابر درآمد در مرحله‌ی آغازین صنعتی شدن روند توسعه‌ی اقتصادی را تضمین می‌کند؛ و بدین منظور اقتصاددانان توسعه شاخص‌های مختلفی تنظیم کردند که در فصل چهارم به بررسی آن‌ها پرداخته شده است.

با توجه به این‌که هر استراتژی توسعه توسط نرخ رشد و تغییرات توزیع در جامعه تعیین می‌شود و از دیگر سو کاهش فقر به‌عنوان یک اصل پذیرفته‌شده یکی از مهم‌ترین اهداف توسعه می‌باشد، لذا ارتباط بین متغیرهای تشکیل‌دهنده بسیار مهم و به‌علاوه بسیار پیچیده می‌باشند. تغییرات واقعی در استراتژی توسعه برای کاهش فقر با توزیع درآمد و رشد در ارتباط است اما رابطه بین فقر و رشد از یک‌سو و رابطه بین فقر و نابرابری از سوی دیگر دربرگیرنده دو معرکه بسیار مهم در این راستا هستند. این اختلاف‌نظر بین اقتصاددانان نیز وجود دارد که آیا رشد برای کاهش فقر با ثبات بودن توزیع درآمد، یک اصل ضروری است یا نه؟ که مشاهدات بسیاری راه بر ضروری بودن این اصل است. همچنین مشاهدات زیادی وجود دارند که نشان می‌دهند مدت‌سند وضعیت توزیع درآمدها به‌وضوح فقر را افزایش می‌دهد. لذا هنوز یکی از اصلی‌ترین مسائل در استراتژی‌های توسعه این است که آیا رشد و توزیع مستقل از هم هستند و یا قویاً به هم وابسته‌اند؟! در فصل پنجم این موضوع به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

بحث در مورد رشد فقرزدا احتمالاً مربوط به دهه ۱۹۵۰ می‌باشد، گرچه تأکید بانک جهانی بر باز توزیع رشد یک مرحله بسیار مهم در این مفهوم است. اما بارت رشد فقرزدا در آن زمان رایج نبود. این مفهوم بعدها در بحث راه‌های کاهش فقر در کشورهای درحال توسعه تجلی یافت. در نیمه دوم قرن بیستم کشورهایی که توانسته‌اند فقر را کاهش دهند همان‌هایی هستند که از تداوم رشد در بلندمدت سود برده‌اند؛ اما از آنجایی که فقرا در کوتاه‌مدت زندگی می‌کنند تلاش بر آن است که فقر در کوتاه‌مدت نیز کاهش یابد. در راستای رسیدن به این هدف رشد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، اما نابرابری درآمدی در تبدیل شدن رشد اقتصادی به کاهش فقر بسیار تأثیرگذار است. مهم‌ترین چالش برای سیاست‌گذاران در طراحی سیاست‌های فقرزدا، ایجاد ارتباط بین حوزه‌های کلان و خرد اقتصادی است. عدم

هماهنگی میان این دو، مانع از اثرگذاری سیاست مربوطه می‌گردد. اغلب اقتصادهای درحال توسعه طی چند دهه اخیر با افزایش رشد اقتصادی مواجه بوده‌اند؛ اما آیا فقرا از این رشد منتفع شده‌اند؟ عمدتاً در بررسی و تحلیل رشد فقرزدا به این سؤال پرداخته می‌شود. طی سال‌های اخیر موضوع رشد فقرزدا در بین بحث‌های مربوط به توسعه بسیار رایج شده است و موردتوجه قرار گرفته است درحالی‌که در بسیاری از موارد منظور از رشد فقرزدا مشخص نیست، رشدی که منجر به توزیع مجدد درآمدها گردد یا رشدی که منجر به کاهش فقر شود. تبیین مفهوم رشد فقرزدا و شاخص‌های اندازه‌گیری آن در فصل ششم مورد مطالعه قرار گرفته است.